

*RITA Mobiilne elu – mobiilne eluviis, avalike teenuste tarbimine
ja elukohaandmed riiklikes registrites*

**Tegeliku ja registripõhise elukoha lahknevus ning selle põhjused:
2020. aasta Eesti tööjõu-uuringu analüüs**

ARUANNE

Mark Gortfelder Allan Puur

Tallinna Ülikooli Eesti Demograafia Keskus

Tallinn 2021

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Andmestik ja tunnused	4
2. Analüüsimeetod	6
3. Elukoha lahknevusmäär ja võrdlus 2015. aastaga	7
4. Mudeldamise tulemused	9
4.1 Sugu ja vanus	9
4.2 Perekonnaseis ja leibkonna suurus.....	10
4.3 Haridus, hõiveseisund ja sissetulek.....	11
4.4 Rahvus.....	12
4.5 Töökoha kaugus, töö liik ja tööle asumise aasta.....	13
4.6 Elukoha asulatüüp, elukoht aasta tagasi, teise elukoha olemasolu ja tegeliku elukoha omanik14	
4.7 Tunnuste seletusvõime	15
5. Elukoha lahknevuse põhjused.....	16
5.1 Üldine jaotus	16
5.2 Põhjused rahvastikurühmiti	20
6 Muud elukohaga seotud teemad.....	23
6.1 Tegeliku ja registreeritud elukoha eluruumi kuuluvus	23
6.2 Kas ja millal viimati registreeritud elukohas elas	25
6.3 Teine elukoht ja seal viibimise aeg	26
Kokkuvõte	28

Sissejuhatus

Käesoleva töö eesmärk on analüüsida tegeliku ja registreeritud elukoha lahknevuse määra ning seda mõjutavaid tegureid. Selleks kasutatakse Eesti tööjõu-uuringu (ETU) 2020. aasta 1. ja 3. kvartalis kogutud andmeid. Sel perioodil oli tööjõu-uuringu tavapärastele küsimustele lisatud eraldi moodul elukoha registreerimisega seotud teemade kohta. See moodul töötati välja RITA projekti „Mobiilne Elu – mobiilne eluviis, avalike teenuste tarbimine ja elukohaandmed riiklikes registrites“ raames ning lisati tööjõu-uuringule projekti konsortsiumi tellimusel. Projekti poolt kasutatud andmestikest on seega tegemist kõige ajakohasematega, mis on üks käesoleva analüüsi tugevusi. Siinse aruande teine tugevus on elukoha lahknevuse muutuse kajastamine samal meetodikal põhineva uuringu alusel. Seda võimaldab asjaolu, et tegeliku ja registreeritud elukoha lahknevust ja selle põhjendusi uuriti tööjõu-uuringuga ka 2015. aastal. 2020. aasta küsimustiku elukohamoodul oli siiski detailsem ja paremini üles ehitatud, lähtudes spetsiaalselt RITA projekti ülesandepüstitusest. See on siinse töö kolmas tugevus. Seega kajastub 2020. aasta andmestikus ka mitmeid muid elukohaga seotuid küsimusi, mis samuti aruandes vaatluse alla tulevad.

Töö otsib vastuseid neljale uurimisküsimusele.

Esiteks, kas 2015. ja 2020. aasta võrdluses on tegeliku ja registreeritud elukoha lahknevus muutunud; kui on, siis millises suunas.

Teiseks, millised demograafilised, sotsiaal-majanduslikud ja elu- ning töökohaga seotud tegurid mõjutavad püsielukoha andmete täpsust rahvastikuregistris. See eesmärgipüstitus on sarnane kahele varasemale analüüsile, mis on samuti osa RITA projektist. Esimese autoriteks on Allan Puur ja Luule Sakkeus, kes kasutasid selleks Eesti Pere- ja Sündimusuuringut.¹ Teise autoriks on siinkirjutaja, kes kasutas 2015. aasta Eesti Tööjõu-uuringut.²

Kolmandaks, millised on inimeste subjektiivsed põhjused (motiivid või takistused), miks nende registreeritud ja tegelik elukoht erineb. 2020. aastal esitatud küsimused põhjuste on üksikasjalikumad kui 2015. aastal ning peaksid andma sisukamat teavet RITA projekti lõppeesmärke silmas pidades. Inimeste subjektiivsete motiivide ja elukoha registreerimise takistuste analüüs aitab registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse põhjusi paremini mõista ja riigil oma poliitikat elukoha registreerimise täpsuse osas paremini suunata. Teatud motiivide ja takistuste võrdlus on siiski võimalik ka 2015. ja 2020. aasta võrdluses ning sellelgi on siinses töös tähelepanu pööratud.

Neljandaks, kes on tegeliku ja registreeritud elukoha omanikud; kas ja millal inimene viimati oma registreeritud elukohas elas; kas inimesel on mitu elukohta ja kui palju aega aastast ta seal veedab.

¹ Puur, A., Sakkeus, L. (2020). Elukoha registreerimise täpsust mõjutavad tegurid: Eesti pere- ja sündimusuuringu analüüs. RITA Mobiilne elu.

² Gortfelder, M. (2020). Elukoha registreerimise täpsust mõjutavad tegurid: 2015. aasta Eesti tööjõu-uuringu analüüs. RITA Mobiilne elu.

Aruanne koosneb kuuest osast. Esimeses osas tutvustatakse Eesti tööjõu-uuringut ja selle 2020. aasta elukoha- ja rändemoodulit, millel siinne analüüs põhineb. Teises osas selgitatakse kasutatud meetodikat. Järgnevad analüüsi tulemuste osad. Kolmandas osas käsitletakse registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevust ja selle muutust aastate 2015. ning 2020. aasta võrdluses. Neljandas osas esitatakse ülevaade registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse mudeldamise tulemustest. Viiendas osas vaadeldakse inimeste motiive ja takistusi, mille tõttu nende registreeritud elukoht ei vasta tegelikkusele. Kuues osa kajastab 2020. aastal küsitud lisaküsimusi elukohaga seotud teemadel. Aruanne lõpeb tulemuste kokkuvõttega.

1. Andmestik ja tunnused

Eesti tööjõu-uuring on osa üleeuroopalisest tööjõu-uuringute programmist. Kui läänepoolsemas Euroopas alustati taoliste uuringute korraldamisega 1983. aastal, siis Eestis toimus esimene tööjõu-uuring 1995. aastal. Alates 2000. aastast on see Eestis toimunud pidevuuringuna s.t andmeid kogutakse igal aastal ja igas kvartalis. Eesti tööjõu-uuringu koondandmed on avaldatud Statistikaameti andmebaasis.³ Riikidevahelise võrdluse tarbeks viiakse tööjõu-uuring läbi Euroopa Liidu ning veel mõnedes Euroopa riikides ühisel alusel. Uuringu eesmärgiks on pakkuda informatsiooni majanduslike ja sotsiaalsete trendide kohta, et nõnda usaldusväärsele ja ajakohasele teabele tuginedes riiklikku poliitikat planeerida. Riikidevahelisi võrdlusi peamiste indikaatorite puhul võimalik näha Eurostati andmebaasis.⁴

Tööjõu-uuringu usaldusväärse aluseks on küsimustiku põhjalikkus, suhteliselt suur valim ja kõrge vastamismäär. Kuni aastani 2016 oli Eestis valimisse kaasatud igas kvartalis üle 3200 isiku; aastatel 2017–2020 on valimi suurus kvartalis olnud 4500 isiku ümber. Vastamismäär on Eestis aastatel 2015–2020 kvartaliti kõikunud 65% ja 75% vahel.⁵ Tööjõu-uuring viiakse läbi leibkonna põhiselt, andmekogumine hõlmab valimisse sattunud addressidel elavate leibkondade kõiki 15–74-aastaseid liikmeid. Saamaks infot Eesti tegeliku ja ametliku elukoha lahknemisest valmistas RITA Mobiilse elu projekti meeskond ette rände ja elukoha mooduli, Statistikaamet lülitas selle 2020. aasta tööjõu-uuringusse. Sama oli Statistikaamet teinud 2015. aastal.

Peamine ankeediküsimus, mille abil tuvastatakse e tegeliku ja registreeritud elukoha lahknevus, on 2015. ja 2020. aasta võrdluses identne. Tähele tuleb aga panna, et siinse aruande erinevates osades on lahknevuse käsitlemisel kasutatud nii kaalutud kui kaalumata andmeid. Täpsemini on kolmandas ja viiendas osas kasutatud kaalutud andmeid, aga neljandas osas on sarnaselt varasemate RITA Mobiilse Elu projekti elukoharegistreerimise analüüsidega kasutatud kaalumata andmeid. Kaalutud andmeid on kasutatud ka aruande kuuendas osas.

Lahknevuse põhjuste küsimused olid 2020. aastal sõnastatud teistmoodi kui 2015. aastal. Tookord küsiti üksnes peamist põhjust, miks registreeritud ja tegelik elukoht lahkneb. 2020. aastal paluti vastajal esmalt märkida kõik põhjused, selle järel aga täpsustati jätku küsimusega peamine põhjus. Väiksemaid erinevusi kahe uuringuvooru vahel on ka vastavate

³ Eesti Statistikaameti andmebaas. <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/statfile2.asp>.

⁴ Eurostati andmebaas. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/lfs/data/database>.

⁵ Eesti Statistikaameti andmebaas. TT54 Eesti tööjõu-uuringu vastamismäär.

küsimuste vastusevariantides ning nende järjekorras. Lisaks on 2020. aastal küsitud ka lisaküsimusi täpsemata takistavate tegurite, soovitud hüvede ning elukoha ajutisuse põhjuste kohta. Kõigest sellest on täpsemalt juttu viiendas osas, mis subjektiivseid põhjuseid vaatab.

Peale selle esitati 2020. aasta rände ja elukoha moodulis ka muid küsimusi erinevatel elukohaga seotud teemadel. Kõigilt ETU vastajatelt küsiti tegeliku elukoha omanikku ja seda, kas inimene elab rohkem kui ühes elukohas. Teist elukohta omavatel paluti vastata, kui suure osa aastast nad oma teises elukohas veedavad. Lahkneva registreeritud ka tegeliku elukohaga inimestelt koguti teavet ka registreeritud elukoha omaniku ning registreeritud elukohas elamise aja kohta.

Kuna mudeldamine ei ole käesoleva raporti peamine osa, siis on seda tutvustatud lühemalt kui varasemates aruannetes. Tausttunnuse jaotus esitatud aruande neljandas osas tabelites 2–7. Mudeldamise tulemused on esitatud vähem detailselt, kui varasemates RITA Mobiilne Elu sarnastes aruannetes.

Registripõhise ja tegeliku püsielukoha lahknevust kujundavate tegurite selgitamiseks on töös kasutatud 15 sõltumatut tunnust, mille võib liigitada kuude alarühma. Varasem 2015. aasta tööjõu-uuringu andmetel põhinev analüüs kasutas 13 tunnust. Võrreldes varasemaga on käesolevas analüüsis lisatud kaks elukoha ja eluasemega seotud tunnust (teise elukoha olemasolu, tegeliku elukoha eluaseme omanik). Teistel andmestikel (Eesti pere- ja sündimusuuring, 2011.a. rahvaloendus) põhinevad analüüsid on nende tunnuste mõju olulisena välja toonud, mistõttu need said 2020. aastal ETU rände ja elukohamoodulisse lisatud (ETU tavaprogrammis ja 2015. aasta elukohamoodulis need tunnusedpuudusid). Tabelites 2–7 on esitatud kõigi analüüsil kasutatud sõltumatute tunnuste jaotused.

Esimesse alarühma kuuluvad demograafilised põhitunnused *sugu* ja *vanus*. Mudeldamisel on eristatud kuut vanusrühma (20–29, 30–39, 40–49, 50–59, 60–69, 70–74).⁶

Teise alarühma kuuluvad perekonna ja leibkonnaga seonduvad tunnused. *Perekonnaseisu* kategooriad on abielus, vabaabielus, (ametlikult) abielus, aga ilma elukaaslaseta, lesk, lahutatud ja vallaline. Hindamaks leibkonna suuruse mõju elukoha registreerimise täpsusele, on tunnuste hulka lülitatud ka *leibkonnaliikmete arv*.

Kolmanda alarühma moodustavad sotsiaalmajanduslikku staatust kirjeldavad tunnused. *Haridus* eristab kolme põhilist haridustaset ehk põhiharidust (ja haridustaset alla selle), keskkharidust ning kõrgharidust. *Hõivestaatus* kirjeldab inimese staatust seoses tööturuga ning eristab töötavaid, töötuid, üliõpilasi, pensionäre ning muid mitteaktiivseid, viimase alla kuuluvad suurima grupina kodused inimesed. Kolmas tunnus on leibkonna *sissetuleku* (ühe leibkonnaliikme kohta) *kvartiil*.⁷

⁶ Mudeldamisel on rahvastikukogumi alumine vanuspiir 20 aastat sarnaselt varasemate RITA „Mobiilse elu“ projekti elukohatäpsuse analüüsidega. Muudes käesoleva aruande osades on kogumi alumine vanuspiir 15 aastat.

⁷ Kvartiil on arvatud Statistikaameti poolt muude andmestike alusel. Seetõttu ei jaotu uuritav kogum sissetuleku kvartiilide alusel võrdselt neljaks.

Neljanda alarühma moodustab ainsa tunnusena rahvus, mis eristab eestlasi ja muust rahvustest inimesi.

Viiendasse alarühma kuuluvad mitmesugused tööga seotud tunnused. *Töökoha kaugus* näitab töökoha kaugust elukohast kilomeetrites. Tunnust kasutatakse kategooriaalsena ning selle kategooriateks on 0–1, 2–5, 6–10, 11–30, 31–100, 101+ kilomeetrit, lisaks on olemas kategooriad raske öelda (enamasti inimesed, kellel puudub kindel töökoha asukoht), töötan kodus ning ei tööta/teadmata. *Töö liik* eristab püsivaid ja ajutisi töökohti, millele lisandub kategooria ei käi tööl/teadmata. Kolmas tunnus antud alarühmas on (praegusele) *töökohale asumise aeg*, mille kategooriateks on 2014–2015, 2010–2013, 2000–2009, <2000 ning ei käi tööl/teadmata.

Viimase alarühma moodustavad elukohaga seotud tunnused. *Asulatüüp* eristab kõrge asustustihedusega (Tallinn, Tartu, Narva), keskmise asustustihedusega (Elva, Haapsalu, Jõgeva, Jõhvi, Keila, Kiviõli, Kuressaare, Maardu, Paide, Põlva, Pärnu, Rakvere, Saue, Sillamäe, Valga, Viljandi, Võru) ning hõredalt asustatud (muud linnad ja maa-asulad) alade elanikke. *Elukoht aasta varem* eristab 12 kuud enne küsitlusmomenti samas asulas (mitte aga samal aadressil) ning muus asulas/välismaal elanud inimesi. Tunnuse *teine elukoht* kategooriateks on teise elukoha puudumine, teise elukoha olemasolu Eestis ja teise elukoha olemasolu välismaal. *Tegeliku elukoha omanik* eristab kuut rühma: vastaja ise, vastaja elukaaslane (sh abikaasa), vastaja sugulased, vastaja elukaaslase sugulased, üürileandja ning muu.

Mudeldamise tulemusi esitav aruande osa on liigendatud nende alarühmade järgi. Kuna käesolev analüüs kordab varasemat, 2015. aasta tööjõu-uuringu andmetel põhinevat analüüsi, siis on toodud tulemuste juures välja muutused võrreldes viis aasta taguse olukorraga.

2. Analüüsimetod

Töös on kombineeritult kasutatud kirjeldavat analüüsi ja mudelarvutust, kuid viimast üksnes aruande neljandas osas. Nagu eespool juba mainitud, siis mudeldamisel on kasutatud ETU kaalumata andmeid. Teistes osades on kasutatud demograafiliste põhitunnuste alusel kaalutud andmeid.⁸ Kaalud on välja arvutanud Statistikaamet.

Kirjeldavad tulemused on esitatud protsendimääradena (kui paljudel (vastavas rühmas) registreeritud ja tegelik elukoht lahkneb jne).

Registreerimiskäitumise rühmaeristuste statistilise olulisuse kindlaks tegemiseks on töös kasutatud *logistilist regressiooni*. Selle meetodi valiku tingis sõltuva tunnuse (registrijärgse ja tegeliku elukoha lahknevus) binaarsus. Regressioonimudel kontrollib sõltumatute tunnuste mõju sõltuva tunnuse variatiivsusele ja aitab selgitada iga seletava tunnuse iseseisvat mõju. Erinevalt kirjeldavast analüüsist annavad mudelid võimaluse puhastada kõnealused seosed teiste tegurite segavast mõjust. Näiteks võib eestlaste ja mitte-eestlaste vastuste erisust

⁸ Sugu, vanus, elukoha maakond, linnastumise aste ja rahvus.

osaliselt seletada asjaolu, et viimased elavad pea eranditult linnades. Nooremate inimeste puhul võivad erinevused olla tingitud aga sellest, et suur osa neist ei oma püsivat töökohta.

Logistilise regressiooni mudelite parameetrid on aruandes esitatud *šansside suhte* (odds ratio) kujul. Käesoleva analüüsi fookuses oleva sündmuse — registripõhise ja tegeliku elukoha lahknevuse — šansisuhe näitab, kui mitu korda tõenäolisem on uuritava sündmuse toimumine võrreldes sündmuse mittetoimumisega. Juhul, kui elukoha registripõhise ja tegeliku elukoha lahknevuse tõenäosus on samaväärne nende kokkulangevusega, võrdub šansside suhe ühega.

Kõik mudeldamisel kasutatavad tunnused on kategoriaalsed. Kategoriaalse tunnuse puhul näitab šansside suhe, kui palju muutub registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse tõenäosus, võrreldes nende kokkulangevusega, kui vastaja kuulub kategooriasse/rühma *i* (nt vastaja on mees) võrreldes võrdlusrühmaga (vastaja on naine). Ühest suurem šansside suhe tähendab elukohtade lahknevuse tõenäosuse *suurenemist* võrreldes kokkulangevusega, ühest väiksem šansside suhe aga lahknevuse tõenäosuse *vähennemist* kokkulangevusega võrreldes. Seda, kas tunnuse mõju on statistiliselt oluline või mitte, näitavad tabelites šansside suhte juurde kuuluvat *p-väärtuse* taset tähistavad tärnid. Kolm tärna tähistab *p*-väärtust alla 0,01 ehk statistiliselt olulist erinevust vähemalt 99%-se tõenäosusega, kaks tärna vastavalt 95%-se ja üks tärn 90%-se tõenäosusega.

Iga tunnuse mõju registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevusele esitab kolm erinevat mudelit. Lähtemudel (M1) sisaldab korruga vaid üht sõltumatut tunnust, mille mõju elukohaandmete täpsusele hinnatakse. Lähtemudel näitab käsitlusaluse tunnuse *kogumõju* registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevusele. Järgmises mudelis (M2) sisalduvad kõik vastava alarühma tunnused (tunnus rahvus on üksik tunnus). Lõppmudel (M3) sisaldab kõiki 15 sõltumatut tunnust ja näitab, milline on konkreetse tunnuse *puhasmõju* pärast teiste tunnustega seotud kaudse mõju eemaldamist.

Võrdlemaks üksiktunnuste panust elukohaandmete täpsuse kujunemisel on analüüsis kasutatud Nagelkerke Pseudo- R^2 statistikut. Levinud tõlgenduse kohaselt näitab see statistik, kui suur osa registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevusest langeb mudelisse lülitatud sõltumatute tunnuste arvele. Kasutatud mudelite täpsemad kirjeldused on esitatud aruande järgmises osas.

3. Elukoha lahknevusmäär ja võrdlus 2015. aastaga

RITA Mobiilse elu projekti raames on valminud ka 2011. aasta loenduse ja selle hetke rahvastikuregistri elukohaandmete võrdlus.⁹ Selle kohaselt oli rahvastikuregistri elukohaandmete ebatäpsuse määr 22,4%. Nii 2015. kui 2020. aasta Eesti tööjõu-uuringuga saadud lahknevuse hinnangud on märgatavalt väiksemad. Sellest ei saa siiski välja lugeda seda, et registris oleva elukoha täpsus on loendusele järgnenud aja jooksul tõusnud. Põhjuseks on asjaolu, et tööjõu-uuringus kui valimuringusei õnnestu saada andmeid kõigilt valimisse kuuluvatelt inimestelt. Kuna suurema tõenäosusega jäävad küsitlejate poolt

⁹ Herm, A., Puur, A. (2021). Elukoha registreerimise täpsust mõjutavad tegurid: 2011. aasta rahvaloenduse ja rahvastikuregistri aadressi erinevus. RITA Mobiilne elu.

tabamata just ebatäpse elukohainfoga vastajad, siis näitavad valimuuringud elukohaandmete täpsust tegelikust märgatavalt paremana. Küll aga võimaldab 2015. ja 2020. aasta tööjõu-uuringute võrdlus öelda midagi kindlat muutuse kohta nende aastate võrdluses. Ja nagu varasemalt mainitud, on tegemist Eesti puhul ainsa seesuguse võimalusega.

2020. aasta ETU-s oli (kaalutud andmetel) registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevusmäär 15,8%. Tegemist on selgelt suurema lahknevusega, kui 2015. aasta 12% (kaalumata andmetel vastavalt 14% ja 9,9%). Mis võib olla täheldatud muutuse taga? Kas tegemist on registri elukohaandmete täpsuse reaalse halvenemisega või on see tekkinud sellest, et 2020. aastal suutis Statistikaamet lahkneva elukohaga inimesi paremini tabada, nii et nende osakaal ETU vastanute seas on suurem kui viis aastat varem? Lisaks ei tasu unustada, et 2020. aastal võis koroonakriisi teatud rolli mängida ning luua mulje elukohainfo täpsuse halvenemisest.

Neile küsimustele aitab kaudselt vastata vastamismäärade vaatamine. 2020. aastal küsiti elukoha lahknevuse kohta ETU I ja III kvartalis (mõlemas kõigilt), 2015. aastal küsiti samadel teemadel umbes pooltelt vastajatelt I ja II kvartalis ning kõikidelt vastajatelt IV kvartalis. Tabel 1 toob ära vastamis- ja (kaalutud andmetel põhinevad) lahknemismäärad mõlema aasta kvartalite lõikes.

Näeme, et vastamismäärades on väga vähe variatsiooni. See viitab (aga ei tõesta põhjapanevalt), et erinevused lahkneva elukohaga inimeste tabamises küsitajate poolt suurt rolli kahe aasta võrdluses ei mängi. Küll aga näeme tabelist, et lahknevusmäärad ise kõiguvad sama aasta kvartalite lõikes suhteliselt palju. Oluline roll võib siin olla näiteks sellel, et soojemal ajal veedavad inimesed rohkem aega maakodudes, mistõttu neid on raskem tabada. 2020. aastal mõjutas inimeste liikumust ka koroonakriis. Siiski, võrreldes üksnes I kvartalit, mil elukoha lahknevusega koguti mõlemal aastal, on hilisemal aastal lahknevus suurem. Kuna koroonakriis mõjutas 2020. aasta I kvartalit suhteliselt vähe (ja ka III kvartal oli kõige piirangutevabam periood koroonakriisi algusest saadik), saab järeldada, et ajavahemikus 2015–2020 on elukohainfo ebatäpsus suure tõenäosusega veidi tõusnud.

Tabel 1. Vastamis- ja lahknemismäär aasta ja kvartali kaupa.

Määr (%)	2015			2020	
	I	II	IV	I	III
Vastamismäär	75,4	71,7	71,1	71,2	70,6
Lahknemismäär	14,8	9,6	12,4	17,1	14,6

Allikas: Statistikaameti andmebaas tabel TT54; Eesti tööjõu-uuring 2015 ja 2020, autori arvutused.

Kas rahvastikuregistri elukohaandmete täpsuse halvenemine on üllatav? Pidades silmas, et märkimisväärseid jõupingutusi riigi poolt elukohaandmete täpsuse suurendamiseks tehtud ei ole, tuleb öelda, et ajalise muutuse suund ei ole üllatav. Kuigi alates 2019. aasta algusest kaotati Eesti elanikel võimalus omada registreeritud elukohta kohaliku omavalitsuse täpsusega, mingeid muid suuri samme registreerimiskäitumise muutmiseks astutud ei ole. Rahvastikuregistrisse on viimastel aastatel juurde tulnud muu elukoha (lisa-aadressi) märkimise võimalus, mis aga juriidilist tähendust maksude, teenuste ja soodustuste mõttes ei oma. Osade inimeste puhul, kes on oma ametliku elukoha teadlikult tegelikkusele mittevastavaks registreerinud, võib see võimalus ehk hoopis vähendada motivatsiooni (peamise) elukoha täpsuseks registreerimiseks. Tegeliku (peamise) elukoha kajastamine

registris lisa-aadressina võib tekitada tunde, et õiged elukohaandmed on registrisse kantud. Samas on elukohaandmete täpsust vähendavad tegurid nagu inimeste suurenenud liikumus, küllalt sagedane teise elukoha omamine, kohalike omavalitsuse elukoha muutmise kampaaniad jms endiselt olulised.

2021. aasta rahva- ja eluruumide loenduse kontekstis, kus elukoht määratletakse registripõhiselt, ei ole tegemist julgustavate tulemustega. Statistikaamet on küll lubanud enne loendust spetsiaalse kampaania korraldada, et inimesed oma registris oleva info üle kontrolliksid ja seda vajadusel uuendaksid, kuid vastavad üleskutsed (mitte küll kampaania vormis) ei ole viimastel aastatel nähtavasti märgatavat mõju omanud.

4. Mudeldamise tulemused

Nagu öeldud, on mudeldamise tulemused esitatud alarühmade kaupa. Igas alarühma kohtas on üks tabel, mis toob esmalt tunnuste jaotuse, siis elukoha lahknevuse tunnuste lõikes ning viimaks kolme mudeli šansisuhted.

4.1 Sugu ja vanus

Tabel 2 näitab tulemusi soo ja vanuse ning elukoha lahknevuse seose osas. Soo puhul on näha, et meeste puhul on lahknevus suurem, ning see vahe on statistiliselt oluline ka mudelis M3 ehk täismudelil. 2015. aasta ETU andmestikus oli sooline erisus protsentuaalselt väiksem ning statistiliselt oluline oli see kõigest ühe muutujaga mudelis (M1).

Tabel 2. Registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevus soo ja vanuse järgi, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Tunnused	Tunnuste jaotus		Elukoht lahkneb		Lahknevuse šansisuhe (logistiline mudel)		
	N	%	N	%	M1	M2	M3
Sugu							
Naine	5594	52,5	712	12,7	1	1	1
Mees	5068	47,5	780	15,4	1,25***	1,16**	1,23**
Vanuserühm							
20–29	1359	12,7	377	27,7	5,45***	5,36***	2,31***
30–39	2017	18,9	1636	19,4	3,41***	3,37***	2,07***
40–49	2244	21,0	1911	14,8	2,47***	2,46***	1,89***
50–59	2102	19,7	1901	9,6	1,50***	1,49**	1,08
60–69	2089	19,6	1955	6,4	0,97	0,97	0,77
70–74	851	8,0	795	6,6	1	1	1

Selgitus: Mudelid M1-M3 sisaldavad järgmisi sõltumatuid tunnuseid:

Mudel M1: sugu või vanuserühm;

Mudel M2: sugu ja vanuserühm;

Mudel M3: kõik 15 sõltumatut tunnust.

Allikas: Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Vanuse puhul on näha oodatud tulemus — mida vanem inimene, seda väiksem on elukoha lahknevus. Võrdlus 2015. aasta andmetega näitab sarnast pilti, kuid veidi on erinevus ühelt

poolt kahe- ja kolmekümnendates ning teiselt poolt kuue- ja seitsmekümnendates inimeste vahel vähenenud.

4.2 Perekonnaseis ja leibkonna suurus

Tabel 3 kajastab pere- ja leibkonnaga seostuvaid tunnuseid. Suured erinevused elukohainfo täpsuses on näha inimese tegeliku perekonnaseisu järgi. Eriti paistavad suure lahknevusmääraga silma vabaabielus inimesed, kuid ka vallaliste puhul on ebatäpsus märgatav. Mudelite M1 ja M3 kõrvutamine näitab, et vallaliste elukohainfo ebatäpsus pole tingitud siiski otseselt perekonnaseisust, vaid teiste tunnuste (sh vanuse) mõjust. Leibkonna suuruse osas on 1-liikmeliste leibkondade (üksinda elavate) puhul ebatäpsus suurem, samas kui 2, 3, 4 või 5 liikmega leibkondade vahel märkimisväärseid erinevusi ei esine. Üksinda elavateeristumine ülejäänutest on selge ka täismudelil. Võrdlus 2015. aasta andmetega näitab sarnast pilti.

Tabel 3. Registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevus perekonnaseisu ja leibkonna suuruse järgi, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Tunnused	Tunnuste jaotus		Elukoht lahkneb		Lahknevuse šansisuhe (logistiline mudel)		
	N	%	N	%	M1	M2	M3
Perekonnaseis							
Abielus	5016	47,0	487	9,7	1	1	1
Vabaabielus	2356	22,5	580	24,2	2,97***	2,99***	1,73***
Abielus aga kaaslaseta	149	1,4	24	16,1	1,79**	0,95	1,38
Lesk	462	4,3	26	5,6	0,55***	0,29***	0,77
Lahutatud	823	7,7	68	8,3	0,84	0,46***	0,75
Vallaline	1816	17,0	307	16,9	1,89***	1,24**	0,63***
Leibkonnaliikmete arv							
1	1774	16,6	287	16,2	1	1	1
2	3857	36,2	535	13,9	0,83**	0,47***	0,61***
3	2160	20,3	294	13,6	0,82**	0,42***	0,48***
4	1908	17,9	250	13,1	0,78***	0,40***	0,41***
5+	963	9,0	126	13,1	0,78**	0,41***	0,44***

Selgitus: Mudelid M1-M3 sisaldavad järgmisi sõltumatuid tunnuseid:

Mudel M1: perekonnaseis või leibkonna suurus;

Mudel M2: perekonnaseis ja leibkonna suurus;

Mudel M3: kõik 15 sõltumatut tunnust.

Allikas: Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

4.3 Haridus, hõiveseisund ja sissetulek

Tulemused on võrreldes 2015. aasta omadega üldjoontes sarnased ka sotsiaalmajanduslike tunnuste osas (tabel 4), kuid leidub ka muutusi. Nii esineb 2020. aastal, erinevalt varasemast, registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevust kõige sagedamini kõrgharitudel. Kõrgharitudel elukohainfo teiste haridusrühmade võrreldes suuremat ebatäpsust kinnitab ka mudelarvutus: erinevalt enamikust aruandes analüüsitud sotsiaaldemograafilisestest tunnustest kõrgharitudel erinevus teiste tunnuste mõju arvestamisel ei vähene. Selline olukord on mõtlemapanev, sest võiks eeldada, et kõrgharitud on elukoha registreerimise vajalikkusest paremini informeeritud ja täidavad seadusest tulenevat registreerimiskohustust teiste rühmadega võrreldes paremini.

Hõiveseisundi puhul on erinevused mõistagi suuremad — eriti üliõpilaste ja pensionäride vahel. Erinevalt 2015. aasta ETU analüüsist säilib üliõpilaste elukohainfo suur ebatäpsus võrdlusrühma (töötavad) suhtes ka lõppmudelil. Ka leibkonna tulukvartiili puhul on kirjeldavate tulemustega näha positiivset seost tulukvartiili ja lahknevuse vahel, mis aga teiste tunnuste mõju arvestamisel täismudelil (M3) siiski kaob.

Tabel 4. Registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevus haridustaseme, hõiveseisundi ja leibkonna tulukvartiili järgi, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Tunnused	Tunnuste jaotus		Elukoht lahkneb		Lahknevuse šansisuhe (logistiline mudel)		
	N	%	N	%	M1	M2	M3
Haridustase							
Põhi- ja madalam	1264	11,9	153	12,1	1	1	1
Kesk	5272	49,4	737	14,0	1,18*	0,97	1,19
Kõrg	4126	38,4	602	14,6	1,24**	0,94	1,43**
Hõiveseisund							
Töötav	7321	68,7	1136	15,5	1	1	1
Töötu	435	4,1	68	15,6	1,01	1,12	1,69
Üliõpilane	262	2,5	69	26,3	1,95***	2,13***	2,01**
Pensionär	1623	15,2	93	5,7	0,33***	0,37***	1,22
Muu	1021	9,6	126	12,3	0,77***	0,86	1,38
Leibkonna tulukvartiil							
Esimene	2911	27,3	341	11,7	1	1	1
Teine	2936	27,5	365	12,4	1,07	1,09	1,09
Kolmas	2610	24,5	350	13,4	1,17*	1,06	0,98
Neljas	2205	20,7	436	19,8	1,86***	1,66***	1,15

Selgitus: Mudelid M1-M3 sisaldavad järgmisi sõltumatuid tunnuseid:

Mudel M1: haridustase või hõiveseisund või leibkonna tulukvartiil;

Mudel M2: haridustase, hõiveseisund ja leibkonna tulukvartiil;

Mudel M3: kõik 15 sõltumatut tunnust.

Allikas: Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

4.4 Rahvus

Tabel 5 kajastab tulemusi rahvuse puhul. Kuna rahvus on meie analüüsis niiõelda eraldiseisev tunnus, siis mudelit M2 (kõik vastavasse alarühma kuuluvad tunnused koos) rahvuse ei ole arvatud. Tabelist 5 näeme, et eestlastel on elukohainfo ebatäpsus suurem ning see on statistiliselt oluline ka täismudelil, kus kõikide teiste tunnuste mõju on kontrollitud. Samas on suhteline erinevus eestlaste ja teiste rahvuste vahel võrreldes 2015. aastaga veidi vähenenud.

Tabel 5. Registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevus rahvuse järgi, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Tunnused	Tunnuste jaotus		Elukoht lahkneb		Lahknevuse šansisuhe (logistiline mudel)		
	N	%	N	%	M1	M2	M3
Rahvus							
Eestlane	7674	72,0	1161	15,1	1		1
Muu	2988	28,0	331	11,1	0,70***		0,84**

Selgitus: Mudelid M1-M3 sisaldavad järgmisi sõltumatuid tunnuseid:

Mudel M1: rahvus;

Mudel M2: -;

Mudel M3: kõik 15 sõltumatut tunnust.

Allikas: Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

4.5 Töökoha kaugus, töö liik ja tööle asumise aasta

Töökohaga seotud tunnuste kohta saadud tulemusi kajastab tabel 6. Võrreldes 2015. aastaga muutusi nende tunnuste seostes elukoha registreerimisega sisuliselt muutusi ei ole. Ajutise töökohaga inimestel on lahknevus suurem võrreldes püsiva kohaga inimestega, kuid täismudelil, pärast teiste tunnuste mõju arvestamist, erinevus väheneb ja muutub statistiliselt ebaoluliseks. Sellele aitab kaasa ajutist tööd tegijate väike arv. Lahknevusmääras ja lihtsamates mudelites (M1 ja M2) on näha seost küsitluseaegsele tööle asumise aasta ja elukohaandmete täpsuse vahel — mida pikemalt vastaja oma töökohal on töötanud, seda väiksem ebatäpsus. Kuid erinevalt 2015. aastast muutub töötamise kestuse täismudelil statistiliselt ebaoluliseks.. Siin on põhjuseks ilmselt elukohaga seotud ja kahe väga mõjusa lisatunnuse lisandumine täismudelisse M3 (vt järgmine alaosa).

Tabel 6. Registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevus töökoha kauguse, töö liigi ja praegusele töökohale asumise aasta järgi, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Tunnused	Tunnuste jaotus		Elukoht lahkneb		Lahknevuse šansisuhe (logistiline mudel)		
	N	%	N	%	M1	M2	M3
Töökoha kaugus elukohast							
0–1 km	1059	9,9	134	12,7	1	1	1
2–5 km	1911	17,6	315	16,5	1,36***	1,31**	1,17
6–10 km	1253	11,8	203	16,2	1,33**	1,30**	1,26*
11–30 km	1524	14,3	251	16,5	1,36***	1,31**	1,47***
31–100 km	496	4,7	72	14,5	1,17	1,10**	1,08
101+ km	187	1,8	31	16,6	1,37	1,22	1,30
Raske öelda	632	5,9	109	17,2	1,44***	1,35**	1,34*
Töötan kodus	346	3,4	42	12,1	0,95	0,96	0,93
Ei tööta/teadmata	3254	30,5	335	10,3	0,79**	3,21*	2,60
Töö liik							
Püsiv	7234	67,8	1119	15,5	1	1	1
Ajutine	187	1,8	42	22,5	1,58***	1,12	1,20
Ei tööta/teadmata	3241	30,4	331	10,2	0,62***	0,18**	0,22*
Töökohale asumise aasta							
2019–2020	1459	13,7	312	21,4	1	1	1
2015–2018	2200	20,6	403	18,3	0,82**	0,83**	1,00
2005–2014	2235	21,0	303	13,6	0,58***	0,58***	1,02
1965–2004	1503	14,1	138	9,2	0,37***	0,38***	1,00
Ei tööta/teadmata	3265	30,6	336	10,3	0,42***	0,90	1,20

Selgitus: Mudelid M1-M3 sisaldavad järgmisi sõltumatuid tunnuseid:

Mudel M1: töökoha laugus või töö liik või praegusele töökohale asumise aasta;

Mudel M2: töökoha laugus, töö liik ja praegusele töökohale asumise aasta;

Mudel M3: kõik 15 sõltumatut tunnust.

Allikas: Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

4.6 Elukoha asulatüüp, elukoht aasta tagasi, teise elukoha olemasolu ja tegeliku elukoha omanik

Viimaks vaatame elukohaga seotud tunnuseid (tabel 7). Nagu mainitud, siis kaks nendest — elukoha asulatüüp ja elukoht aasta enne küsitlusmomenti — olid kaasatud ka ETU 2015. aasta elukohamooduli analüüsi. Nende kahe tunnuse puhul põhimõttelisi muutusi tulemustes võrreldes 2015. aastaga ei ilmnenu. Elukoha asulatüübi lõikes olulisi erinevusi lahknevusmääras ei ole. Seevastu küsitlusele eelnenud aasta jooksul toimunud elukohamuutus suurendab registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse riski märgatavalt. — Samas on hiljutise elukohamuutuse muutuse mõju väiksem kui 2015. aastal.

Tabel 7. Registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevus elukoha asulatüübi, aastataguse elukoha, teise elukoha olemasolu ja tegeliku elukoha omaniku järgi, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Tunnused	Tunnuste jaotus		Elukoht lahkneb		Lahknevuse šansisuhe (logistiline mudel)		
	N	%	N	%	M1	M2	M3
Elukoha asulatüüp							
Tihedalt asustatud	3482	32,7	547	15,7	1	1	1
Keskmiselt asustatud	816	7,7	112	13,7	0,85	1,14	1,21
Hõredalt asustatud	6364	59,7	833	13,1	0,81***	1,02	1,05
Elukoht aasta tagasi							
Samas asulas	10420	97,7	1400	13,4	1	1	1
Mujal	242	2,3	92	38	3,95***	2,92***	2,01***
Teise elukoha olemasolu							
Ei	9097	85,3	1123	12,3	1	1	1
Jah, Eestis	1282	12,0	331	25,8	2,47***	2,47**	2,35***
Jah, välismaal	283	2,7	38	13,4	1,10	0,81	0,69*
Tegeliku elukoha omanik							
Vastanule	6363	59,7	417	6,6	1	1	1
Vastanu perele	1492	14,0	149	10,0	1,58***	1,50***	1,48***
Elukaaslasele	1570	14,7	352	22,4	4,12***	4,19***	4,13***
Elukaaslase perele	253	2,4	87	34,4	7,47***	7,11***	5,40***
Üürileandjale	751	7,0	396	52,7	15,9***	15,4***	12,06***
Muu	233	2,2	91	39,1	9,10***	9,20***	8,10***

Selgitus: Mudelid M1-M3 sisaldavad järgmisi sõltumatuid tunnuseid:

Mudel M1: elukoha asulatüüp või aastatagune elukoht või teise elukoha olemasolu või tegeliku elukoha omanik;

Mudel M2: elukoha asulatüüp, aastatagune elukoht, teise elukoha olemasolu ja tegeliku elukoha omanik;

Mudel M3: kõik 15 sõltumatut tunnust.

Allikas: Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

Kaks 2020. aasta analüüsi lisandunud tunnust puudutavad teise elukoha olemasolu ning vastaja (tegeliku) elukoha eluaseme omanikku. Näeme, et pea 15%-l küsitletutest on teine elukoht (2,7%-l asub see välismaal). Rohkem kui ühe elukoha olemasoluga Suurt elukohainfo ebatäpsust on oodatult näha nende puhul, kelle teine elukoht on Eestis (aga mitte neil, kellel see on välismaal). Teise elukoha olemasoluga seotud erinevus ei vähene ka teiste tunnuste mõju arvestamisel täismudelil (M3). Veel suuremad, 15 analüüsitud tunnuse võrdluses kõige

suuremad vahed tulevad esile vastaja tegeliku elukoha omandikuuluvuse puhul. Vaid vähestel ise oma eluaseme omanikuks olevatel inimestel on ametlik elukoht rahvastikuregistris vale. Ka vastaja perele kuuluva eluruumi puhul on ebatäpsus suhteliselt väike. Märksa suurem on elukohainfo ebatäpsus kui eluase kuulub isiku elukaaslasele ja veel suurem kui eluase kuulub elukaaslase perele. Kõige suurem on elukohaandmete ebatäpsus eluruumi üürivatel inimestel, kellest enam kui pooltel on ametlik elukoht vale. Kõik eluaseme omandikuuluvusega seotud erinevused säilivad ka täismudelis ning šansisuhted on suured.

4.7 Tunnuste seletusvõime

Eelnev osa analüüsist keskendus registreeritud ja tegeliku elukoha erinevust oluliselt mõjutavate tegurite leidmisele ning nende mõju kirjeldamisele. Selle juures jäi aga tähelepanuta küsimus, kui suur osa rahvastikuregistri elukohaandmete ebatäpsusest erinevate analüüsi lülitatud tegurite arvele langeb.

Üksiktunnuste ja tunnuste rühmade seletusvõime hindamiseks on käesolevas töös sarnaselt varasematega kasutatud Nagelkerke Pseudo-R2 statistikut. Levinud tõlgenduse kohaselt näitab see statistik, kui suur osa uuritavast nähtuse variatsioonist — antud juhul sellest, kas ETU 2020. aasta elukohamooduli vastajate registreeritud ja tegelik elukoht on sama või erinev — langeb mudelisse lülitatud sõltumatute tunnuste arvele. Tulemused on esitatud tabelis 8.

Näeme, et olulist seletusvõimet omavad sotsiaal-demograafilistest tunnustest vanus (7,1%), perekonnaseis (5,5%), nagu varasemaltki. Konkurentsituult kõige suurema seletusvõimega on aga tegeliku elukoha eluruumi omaniku tunnus (19,7%). Kõige väiksema seletusvõimega on analüüsitud tunnustest leibkonna suurus, haridustase ja elukoha asulatüüp.

Saadud tulemuste tõlgendamisel on vaja silmas pidada, et tunnuste tühja mudelisse lisamisel saadud seletusvõime hinnangud peegeldavad iga tunnuse kogu seletusvõimet. See põhineb ühelt poolt tunnuse otsesel (põhjuslikul) mõjul elukoha registreerimisele, teisalt aga kaudsel mõjul, mis on tingitud vastajarühmade koostise muude tunnustega seotud erinevustest. Näiteks suur osa vanuse seletusvõimest johtub sellest, et noorema- ja vanemaealiste perekonnaseis, haridus, hõiveseisund, eluase jpt karakteristikud erinevad.

Veendumaks saadud tulemuse usaldusväärsuses on seletusvõime hinnangud arvatud ka alternatiivsel meetodil — kõiki tunnuseid sisaldavast mudelist tunnuseid ja tunnusterühmi ühekaupa eemaldades. Sellise lähenemise korral mõõdab iga tunnuse seletusvõimet Nagelkerke Pseudo-R2 vähenemine vastava tunnuse täismudelise eemaldamisel. Sel viisil mõõdetuna peegeldab seletusvõime hinnang iga tunnuse puhasmõju elukohaandmete täpsusele, mis ei ole seotud alarühmade koostise erinevustega. Kuigi tabelis esitatud statistiku arvulised väärtused erinevad, on tunnuste seletusvõime pingerida võrreldes tühja mudelisse lisamisega väga sarnane.

Tabel 8. Tunnuste võime seletada registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevust, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Tunnused	Registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse osa, mida tunnus või tunnuste rühm seletab, % (Nagelkerke Pseudo-R2 alusel)	
	Tühja mudelisse	Täismudelisele

	tunnus(t)e lisamine	tunnus(t)e eemaldamine
Sugu ja vanus	7,2	26,8
Sugu	0,2	27,9
Vanusrühm	7,1	26,9
Perekond ja leibkond	6,5	26,4
Perekonnaseis	5,5	26,8
Leibkonna suurs	0,2	27,5
Sotsiaalmajanduslik staatus	3,4	27,6
Haridustase	0,1	27,8
Hõiveseisund	2,7	27,9
Tulukvartiil	1,3	28,0
Rahvus	0,5	27,9
Töö	3,0	27,7
Töökoha kaugus elukohast	2,7	27,8
Töö liik	1,1	28,0
Töökohale asumise aeg	1,2	28,0
Elukoht	22,3	12,9
Elukoha asulatüüp	0,2	28,0
Elukoht aasta varem	1,5	27,8
Teise eluaseme olemasolu	2,4	26,5
Elukoha omandikuuluvus	19,7	15,2
Kokku	28,0	

Selgitus: Tühi mudel ei sisalda ühtegi tunnust, täismudel sisaldab kõiki tabelis näidatud tunnuseid.

Allikas: Eesti tööjõu-uuring, autori arvutused.

5. Elukoha lahknevuse põhjused

5.1 Üldine jaotus

Nagu öeldud, koguti nii 2015. kui 2020. aastal ETUs vale registreeritud elukoha infoga inimestelt teavet ka selle olukorra põhjuste kohta. 2015. aastal küsiti inimeste käest üksnes peamist põhjust, miks nende tegelik ja registripõhine elukoht lahknevad: "Mis on Teie jaoks peamine põhjus, miks Teie tegelik ja registreeritud elukoht erinevad?". Vastusevariandid olid: 1) pean praegust elukohta ajutiseks; 2) see on põhjustatud mõnest takistavast tegurist (nt üürileandja ei ole nõus, hoonel ei ole kasutusluba vms); 3) see on seotud mõne pakutava teenuse või soodustusega (nt lapse kooli- või lasteaiakoht maamaks, ühistransport vms); 4) soovin toetada mõnda muud omavalitsust; 5) ei pea elukoha registreerimist vajalikuks; 6) muu põhjus. Tabelis 9 on ära toodud 2015. aasta tulemused.

Tabel 9. Registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse peamine põhjus, Eesti tööjõu-uuring 2015.

Põhjus	Peamine põhjus
Pean praegust elukohta ajutiseks	34,6
Takistav tegur	2,3
Teenuse või soodustuse saamine	8,5
Soovin toetada mõnda teist KOV-i	4,3

Ei pea elukohta registreerimist vajalikuks	40,8
Muu põhjus	10,0
Kokku	100

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2015, autori arvutused.

Näeme, et 2015. aastal antud vastustes domineerivad ükskõiksuse ja mugavusega seotud motiivid (ei pea elukohta registreerimist vajalikuks, pean praegust elukohta ajutiseks), mis koos moodustavad 75% vastustest. Mõnda takistavat tegurit, mingi teenuse või soodustuse saamist või registreeritud elukohta kohaliku omavalitsuse toetamist pidas oluliseks võrdlemisi väike osa vastanutest, kelle tegelik ja registreeritud elukoht lahkes.

2020. aastal oli esimene elukohtaandmete lahknevuse põhjuseid puudutav küsimus sõnastatud teistmoodi, lubades isikul nimetada rohkem kui ühe põhjuse: „Miks Teie tegelik ja registreeritud elukoht erinevad? NB! Kui erinevusel on mitu põhjust, siis palun nimetage need kõik.“ Lisaks olid veidi erinevad ka vastusevariandid ja nende järjekord: 1) see on põhjustatud mõnest takistavast tegurist (nt omanik ei luba registreerida, tegemist pole eluruumiga vms); 2) see on seotud mõne teenuse või soodustusega (nt lapse kooli- või lasteaiakoht, maamaks, ühistransport vms); 3) soovin toetada mõnda muud omavalitsust (olen sealt pärit, oman seal kinnisvara vms); 4) pean praegust elukohta ajutiseks; 5) kasutan mitut eluaset, sisse registreerida saan vaid ühte; 6) ei pea elukohta registreerimist üldse vajalikuks; 7) muu. Märkimisväärne on, et vaid 6% neist, kelle tegelik ja registreeritud elukoht erines, nimetasid rohkem kui ühe põhjuse elukohta lahknevuseks. Seega üldises plaanis seostub see valdava enamiku inimeste jaoks ühe kindla põhjusega, mitte mitme põhjuse kombinatsiooniga.

Neilt, kes olid märkinud rohkem kui ühe põhjuse, täpsustati teise küsimusega peamist põhjust: "Milline nimetatud erinevatest põhjustest on teie jaoks kõige olulisem?". Vastusevariandid olid samad ja samas järjekorras kui esimeses küsimuses, kuid lisatud oli variant „pean erinevaid põhjusi võrdselt oluliseks“.

Tabelis 10 on tulemus esitatud mõlemas vaates, võttes aluseks ühel juhul kõik vastajate poolt nimetatud elukohainfo lahknevuse põhjused ja teisel juhul mitme põhjuse hulgast kõige olulisemana esile toodu. Mitu põhjust märkinud vastajate väikese hulga tõttu on vastuste muster mõlemas vaates sarnane. Tabelist nähtub, et 2020. aastal vastanute seas on kõige enam märkimist leidnud põhjus: „kasutan mitut eluaset, sisse registreerida saan vaid ühte“. Seda pidas kõige olulisemaks või ainsaks põhjuseks 26,6% lahkneva elukohainfoga vastanutest.

Tabel 10. Registreeritud ja tegeliku elukohta lahknevuse põhjused, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Põhjused	Kõik põhjused (%)	Kõige olulisem või ainus põhjus (%)
Takistav tegur	5,5	4,8
Teenus või soodustus	9,6	8,6
Soovin KOV-i toetada	6,6	5,3
Pean ajutiseks	26,5	24,7
Mitu eluaset	28,9	26,6
Ei pea oluliseks	14,9	13,4

Muu põhjus	15,7	15,1
Eri põhjused võrdsed		1,3
Kokku	100	100

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2020, autori arvutused.

Olukorras, kus vastajal oli võimalik märkida kõik põhjused, ei ole mitme eluaseme omamise olulisus ehk isegi üllatav. Kuid see, et tegemist on olulisima põhjusega olukorras, kus vastaja sai ära märkida ka pragmaatilised motiivid (teenus või soodustus, soov teatud KOV-i toetada), on küll üllatav. Eriti pidades silmas, et alates 2019. aastast on võimalik rahvastikuregistrisse märkida mitu elukohta (lisa-aadressidena). Selles olukorras on arusaamatu, miks mitme elukohaga inimesed, kes pole oma vastustes maininud mõnda registreeritud elukohast johtuvat hüve või soovi elukoha registreerimise kaudu konkreetset KOV-i toetada, ei märgi siiski ametlikuks elukohaks oma peamist tegelikku elukohta. Osalt võib seda seletada ehk asjaoluga, et lisa-aadressi märkimise võimaluse teadvustamine ja inimeste valmisolek seda kasutada on veel vähene. Kuid siiski on ebaselge, miks nii paljud inimesed hoiavad registris oma ametliku peamise eluasemena elukohta, mis tegelikult nende jaoks peamine ei ole, kui nad sellest konkreetset praktilist kasu ei saa..

Mitme eluaseme kasutamisele järgneb kaalukuselt teise põhjusena praeguse eluaseme ajutiseks pidamine, mida mainis kõige olulisema või ainsa põhjusena 24,7% lahkneva elukohainfoga vastanutest. Kaalukuselt kolmandale ja neljandale kohale jäid muud põhjused (15,1%) ja elukoha registreerimisest mittehooldamine (14,1%). Märksa vähem on neid, kellel ei võimalda registris õiget elukohta registreerida mõni takistav tegur (4,8%), elukohaga seotud teenuse või soodustuse saamine (8,6%) või kindla KOV-i maksudega toetamise soov (5,3%). Kõige olulisemat põhjust ei suutnud määratleda 1,3% vastanutest, mis mitut põhjust maininud inimeste väikest hulka arvestades ei ole üllatav.

Tõsiasi, et 2020. aasta kõige sagedamini oluliseks märgitud põhjus ei olnud 2015. aastal vastusevariantide seas, muudab kahe aasta andmete võrdlemise probleemseks. Kuid vastusevariantide rühmitamine aitab siiski arusaamist kujundada. Kui liita omavahel tabelis 10 kolme esimesena mainitud põhjuse (takistav tegur, teenuse või soodustuse kasutamine, soov konkreetset KOV-i toetada) protsendid, siis pidas neid 2020. aastal kõige olulisemaks või ainsaks põhjuseks 18,7% lahkneva elukohainfoga vastanutest. 2015. aastal oli vastav suhtarv veid väiksem, kuid siiski samas suurusjärgus (15,1%).. Ka muud põhjust välja toonud inimeste osakaal (15,1%) oli 2020. aastal suurem kui 2015. aastal. Seevastu mugavusega seotud põhjuste esinemissagedus on 2020. aastal tunduvalt väiksem, kui viis aasta varem. Kui 2015. aastal märkis 40,8%, et ei pea elukoha registreerimist vajalikuks, siis hilisemal aastal oli see kõigest 13,4%. Praeguse elukoha ajutiseks pidamist pidas kõige olulisemaks 2015. aastal 34,6% ja 2020. aastal 24,7%. Neid kaht põhjust kokku arvates oleks mugavuspõhjusel elukoha info valeks jätnute osakaal 2015. aastal kolmveerand ning 2020. aastal kolmandik vastanutest.

Esmapilgul näib tegemist olevat väga suure ja olulise muutusega, kuid registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse põhjuste loendi erinevus 2015. ja 2020. aastal manitseb tulemuste sellisel tõlgendamisel ettevaatusele. Nagu öeldud, 2020. aastal kõige olulisemaks peetud põhjust ehk mitme elukoha olemasolu 2015. aastal vastusevariantide seas üldse ei olnud. Pole selge, miks oleksid mitut eluaset omavad inimesed pidanud 2015. aastal

märkima, et nad ei pea elukoha registreerimist oluliseks (veel vähem, et peavad seda ajutiseks). Loogilisem oleks olnud teise eluaseme olemasolu märkida muuks põhjuseks, kuid muu põhjuse märkinute osakaal oli 2015. aastal väiksem kui 2020. aastal. Teisalt viitab tõsiasi, et enamik teise eluaseme olemasolu elukohaandmete lahknevuse põhjuseks märkinud vastajad ei viidanud mitte ühelegi muule asjaolule (takistav tegur, teenuse või soodustuse kasutamine, soov konkreetset KOV-i toetada) siiski võimalusele, et suur osa neist võis eelmisel korral märkida põhjuseks just asjaolu, et elukoha registreerimine pole nende jaoks oluline. See, et elukoha ajutisust märgiti 2020. aastal põhjusena varasemast vähem võib olla teatud määral tingitud ka sellest, et ajutisus oli 2020. aastal vastusevariantide loetelus enam mitte järjekorras esimene, vaid loetelu keskel. Siiski on küsitav, kas vastusevariantide järjekorra mõju võib olla nii suur, et selgitada kõnealuse põhjuse kogu muutust või isegi enamust sellest.

Seega peegeldab 2020. ja 2015. aasta võrdlemisel ilmnev lahknevuse põhjuste muutus nii küsimuse vastusevariantide loetelu erinevust kui tegelikku muutust. Saame järeldada, et mugavuspõhjustel elukoha täpsest registreerimist loobunuid on jäänud viie aasta jooksul vähemaks. Me ei saa aga väita, et selle põhjuseks on ametliku elukoha registreerimisega seotud takistuste ja hüvede motiveeriva mõju suurenemine, kuna neid põhjuseid nimetanud inimeste osakaal on jäänud samasse suurusjärku. Samuti ei ole rohkem kui üht eluaset omavate inimeste osakaal viie aastaga hüppeliselt suurenenud (sellest lähemalt allpool). Koroonakriisi järgselt rääkisid kinnisvaramaaklerid küll, et nõudlus maakodude järele on oluliselt kasvanud, kuid ETU 2020.a. I ja III kvartali vastuste võrdlus ei näita, et III kvartalis oleks rohkem kui ühe eluaseme omamist rohkem ära märgitud. See viitab pigem sellele, et inimesed on enda jaoks oma elukoha registreerimisega seotud käitumismotiive tõenäoliselt mõnevõrra rohkem teadvustanud, mis võib olla seoses ka üleskutsetega registreeritud elukohta tegelikkusega kooskõlla viia. Vastusevariantide loendi täiendamine 2020. aasta uuringus aitas motiivide mitmekesisusel esile tulla.

Teisalt loob 2020. aasta uuringust nähtuv põhjuste jaotus taustariigi sammudele rahvastikuregistri elukohainfo parandamise toetamisel. Saadud tulemused näitavad, et vale elukoha registrisse märkimine on muutunud ühelt poolt teadvustatumaks (otseste mugavuspõhjuste tähtsus on vähenenud), teisalt on registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevusmäär veidi tõusnud. See tähendab, et lihtsalt elukoha täpse registreerimise vajaduse inimestele meeldetuletamine võib olla muutunud varasemaga võrreldes vähem tõhusaks. Pidades silmas 2021. aasta rahvaloendust ja Statistikaameti plaanitavat kampaaniat registriandmete ülevaatamiseks ning parandamiseks, ei ole see paraku positiivne sõnum. Samuti tõstavad tulemused selgelt esile mitut eluaseme kasutajad kui rühma, mis tähelepanu ja tegelemist nõuaks. Hiljuti lisandunud mitme elukoha rahvastikuregistrisse märkimise võimalus, selle võimaluse suurem teadvustamine ning kasutamine rõhutab selle rühmaga tegelemise vajadust.

ETU 2020. aasta elukohamoodulis koguti täpsemat teavet ka registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse põhjuste kohta (võimalik märkida rohkem kui üks konkreetne põhjus), mis seostuvad takistuste, soodustuste/hüvede kasutamise ning elukoha ajutisusega. Täpsemat teavet koguti inimestelt, kes olid vastavaid põhjusi märkinud (mitte üksnes nende käest, kes olid märkinud need lahknevuse peamiseks põhjuseks).

Tabel 10 (vasakpoolne veerg) järgi nimetas kõigest 5,5% lahkneva elukohainfoga vastanutest elukohainfo ebatäpsuse põhjuseks mingit takistust. Neilt küsiti, kas takistuseks on 1) eluruumi omaniku loa puudumine; 2) elukohana kasutatav ruum pole ametlikult eluruum või 3) muu takistus. Kolmveerandil nendest, kes olid märkinud põhjuseks takistuse, oli konkreetseks takistuseks eluruumi omaniku loa puudumise. Kõigest 6,5% märkis, et elukohana kasutatav eluruum pole ametlikult eluruum.

Teenust või soodustust nimetas põhjuseks 9,6% lahkneva elukohainfoga vastanutest. Nendelt küsiti lisaks, millist teenuse või soodustuse saamiseks on nad oma elukoha tegelikust erinevalt registreerinud. Välja pakutud vastusevariandid olid: 1) lasteaiakoha saamine; 2) lapse paremasse kooli panek; 3) maamaksu soodustus; 4) tasuta ühistransport; 5) praami või muu transpordisoodustus; 6) oma perearsti juures käimine; 7) elukoha registreerimise kampaania; 8) muu. Siinkohal jagunesid inimeste vastused ühtlasemalt. Hüve kasutamise põhjuseks märkinud inimestest veerandi jagu töid välja vastavalt lapse lasteaia- või koolikoha saamise, sama palju mainiti ka tasuta ühistranspordi kasutamist. Praami või muud transpordisoodustust nimetas oluliseks veidi üle 10 protsendi ning maamaksu soodustust ja oma perearsti juures käimist veidi alla 10 protsendi elukoha lahknevuse põhjusena mingi teenuse või soodustuse kasutamise välja toonud inimestest. Elukoha registreerimise kampaania mainis kõigest 2% vastavasse rühma liikmetest.

Praeguse eluruumi ajutisust oli põhjusena välja toonud 26,5% lahkneva elukohainfoga vastanutest. Neile esitatud lisaküsimus andis võimaluse eristada järgmisi olukordi: 1) elukoht on vaid õpingute ajaks; 2) elukoht on vaid töötamise ajaks; 3) elukoht on lähedase hooldamise ajaks; 4) eluaset saan kasutada ainult teatud ajani; 5) loodan saada peatselt parema või päris oma eluaseme; 6) loodan kolida teise asulasse või piirkonda; 7) muu. Kõige suurem osa ehk peaaegu pooled elukoha ajutisust registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse põhjusena välja toonutest nimetas oluliseks peatselt parema või päris oma eluaseme saamist. Elukoha ajutisust õpingute või töötamise tõttu ning eluruumi kasutamise piiratud ajaraami töid välja veidi üle 10% elukoha ajutisust maininud inimestest. Teisi vastusevariante märkis alla 10% kõnealuse rühma liikmetest.

5.2 Põhjused rahvastikurühmiti

Järgnevalt vaatame ETU 2020. aasta vastanute poolt mainitud registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse põhjuste varieerumist rahvastikurühmade lõikes. Analüüsi eesmärk on teha kindlaks erinevate põhjuste olulisuse sotsiaal-demograafiline profiil. Tabelite 11 ja 12 aluseks on ankeedi küsimus, mis lubas olulise põhjusena ära märkida rohkem kui ühe asjaolu. Tulenevalt ruumi kokkuhoiu soovist on tabelites esitatud põhjuste jaotus kuue tunnuse järgi — kahe tunnuse puhul oleme rühmad veidi ümber teinud, vältimaks väga väikesi rühmadeid põhinevate tulemuste esitamist. Rõhutame, et põhjuste küsimusele vastasid üksnes need, kelle registreeritud ja tegelik elukoht lahkes. Seega kohati suured erinevused elukohainfo täpsuses, mida puudutasime aruande kolmandas ja neljandas osas, siinseid tulemusi ei mõjuta.

Tabel 11 näitab, kui suur osa tabeli vastaval real olevast rühmast pidas kõnealust vastusevarianti oluliseks põhjuseks, miks nende elukoha info rahvastikuregistris ebatäpne on. Näiteks on 4% lahkneva elukohainfoga meestest on märkinud põhjuseks mõne takistuse, samas kui lahkneva elukohainfoga naistest on seda teinud 7,2%. Jääkrühma (muu põhjus) kohta tabelis andmeid esitatud ei ole, kuid vajadusel saab selle liites tabelis olevad reaprotsendid kokku ja lahutades need sajast.

Kui võrrelda põhjuste esinemissagedust tabeli esimesel real oleva keskmisega, siis on tulemustest võimalik välja lugeda mitmesuguseid mustreid, mis annavad täiendavat teavet elukoha registreerimise kohta erinevates rahvastikurühmades. Vanuserühmade võrdluses paistab välja kõigepealt see, et takistused elukoha registreerimisel ja elukoha ajutisus on keskmisest suurema tähtsusega nooremates eelarühmades, alla 30-aastaste hulgas. Mõne teenuse või soodustuste nimel registreerivad oma elukoha keskmisest sagedamini tegelikult erinevaks 30-aastased; selline muster on kooskõlas eespool mainitud tõsiasjaga, et kõige sagedamini on sellise käitumise motiiviks lapsele sobiva lasteaia või koolikoha hankimine. Mitme eluaseme omamine on registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse põhjusena keskmisest levinum keskealiste ja vanemate vastanute hulgas (alates 40-aastastest). Selgeid mustreid võib leida ka teiste tabelis 11 esitatud tunnuste osas. Näiteks on inimestel, kelle tegelik elukoht kuulub üürileandjale elukoha registreerimist takistava teguri ära märkimine üle kahe korra keskmisest sagedasem. Samuti on üürnikud kõige sageli elukoha registreerimata jätmise põhjuseks toonud elukoha ajutiseks pidamist. . Tabelist võib leida veel mitmeid huvitavaid mustreid, mida siinkohal tekstis kirjeldama ei hakka.

Tabel 11. Registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse põhjused rahvastikurühmiti, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Tunnus	Põhjus					
	Takistus	Teenus/ soodustus	KOV-i toetamine	Elukoha ajutus	Mitu elukohta	Regist. ebaoluline
Keskmine	5,5	9,6	6,6	26,5	28,9	14,9
Sugu						
Mees	4,0	6,7	8,7	27,6	30,4	16,5
Naine	7,2	12,8	4,2	25,1	27,2	13,1
Vanuserühm						
15–19	6,7	9,3	1,5	32,7	16,8	16,3
20–29	7,1	7,7	5,4	42,4	16,8	14,7
30–39	4,8	12,9	6,9	27,3	24,3	14,2
40–49	5,5	9,1	8,8	15,5	38,6	15,7
50–59	4,6	9,0	7,7	13,8	44,8	13,8
60–74	3,2	7,1	6,4	8,3	47,5	16,7
Perekonnaseis						
Abielus	4,9	12,0	8,4	13,8	36,4	15,2
Vabaabielus	5,2	10,3	8,1	26,8	22,3	19,7
Vallaline	7,2	7,1	3,4	37,6	26,2	11,1
Muu	2,4	8,2	6,9	22,5	41,6	9,3
Hõiveseisund						
(Üli)õpilane	5,5	7,5	2,2	35,8	24,3	14,8
Töötav	6,0	10,3	7,9	26,9	28,4	14,2
Töotu	2,1	6,1	2,1	28,7	18,9	17,7
Pensionär	2,6	7,9	3,0	8,6	46,8	17,7
Muu	4,6	8,3	3,9	21,6	33,6	18,3
Teine elukoht						
Ei	5,8	10,2	5,7	28,0	23,4	16,2
Jah, Eestis	4,8	8,3	10,4	22,0	49,9	10,0
Jah, välismaal	2,4	1,1	4,4	17,9	29,0	16,4
Eluruumi omanik						
Vastanu	1,8	17,1	10,0	3,4	41,4	13,5
Vastanu sugulane	2,1	11,4	4,8	22,9	31,8	14,0
Elukaaslane	2,1	11,4	8,8	5,7	41,1	20,8
Elukaaslase sugulane	0,7	6,6	5,2	31,8	20,6	24,1
Üürileandja	12,7	3,4	4,7	50,1	15,1	11,9
Muu	3,5	5,6	2,4	50,7	20,4	12,5

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2020, autori arvutused.

Tabel 12 esitab sama teabe teises vaates, veeruprotsenditena. Nii on iga elukohainfo lahknevuse põhjuse ära märkinud inimeste kohta näidatud nende jaotus sotsiaaldemograafiliste tausttunnuste järgi. Seega ilmneb tabelist 12 näiteks see, et mõnda takistust elukoha lahknevuse põhjusena välja toonud ETU 2020 vastajate sooline jaotus oli 37,4% mehed ja 62,6% naised. Need jaotusprotsendid sõltuvad ühelt poolt elukohainfo lahknevuse esinemissagedusest meeste ja naiste hulgas, kuid lisaks ka meeste ja naiste proportsioonist ETU vastanute hulgas.

Tabel 12. Registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse põhjuse märkinute jaotus rahvastikurühmiti, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Tunnus	Põhjus					
	Takistus	Teenus/ soodustus	KOV-i toetamine	Elukoha ajutus	Mitu elukohta	Regist. ebaoluline
Sugu						
Mees	38,9	37,4	70,0	55,7	56,2	58,9
Naine	61,1	62,6	30,0	44,3	43,8	41,1
Vanuserühm						
15–19	5,6	4,5	1,1	5,7	2,7	5,0
20–29	37,4	23,6	23,6	46,6	16,9	28,6
30–39	23,6	37,0	28,7	28,2	22,9	26,1
40–49	18,4	17,3	24,2	10,7	24,3	19,2
50–59	9,2	10,4	12,8	5,7	16,9	10,1
60–74	5,8	7,3	9,7	3,1	16,2	11,1
Perekonnaseis						
Abielus	22,5	32,2	32,6	13,3	32,2	26,0
Vabaabielus	32,5	36,9	41,8	34,6	26,3	45,1
Vallaline	41,0	23,1	15,8	44,2	28,2	23,1
Muu	4,0	7,9	9,7	7,9	13,3	5,8
Hõiveseisund						
(Üli)õpilane	8,6	6,7	2,8	11,6	7,2	8,5
Töötav	80,7	79,3	88,8	75,1	72,7	70,4
Töötu	1,8	3,1	1,5	5,2	3,1	5,7
Pensionär	2,2	4,0	2,2	1,6	7,8	5,7
Muu	6,7	6,9	4,7	6,5	9,2	9,7
Teine elukoht						
Ei	81,0	82,1	66,0	81,1	62,1	83,1
Jah, Eestis	17,8	17,6	32,0	16,9	35,0	13,7
Jah, välismaal	1,3	0,3	2,0	2,0	2,9	3,2
Eluruumi omanik						
Vastanu	8,0	43,0	36,4	3,1	34,3	21,7
Vastanu sugulane	4,5	14,4	8,8	10,5	13,3	11,3
Elukaaslane	6,9	21,9	24,5	4,0	26,2	25,7
Elukaaslase sugulane	0,7	3,9	4,5	6,7	4,0	9,1
Üürileandja	75,1	12,5	23,2	61,6	17,0	26,1
Muu	4,7	4,4	2,7	14,2	5,2	6,2

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2020, autori arvutused.

Tabeli 12 kasutamine koos aruande eelnevates osades oleva infoga annab registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevuse kohta täiendavat teavet. Näiteks paistab tabelist 12, et 75,1% elukoha õige registreerimist takistavaid tegureid maininud isikuid elab üüripinnal. Tabeli 7 järgi moodustasid üürnikud aga ainult 7% kõigist ETU vastajatest. See võrdlus tõendab ilmekalt, et õige elukoha registreerimise takistuste kõrvaldamiseks tuleks keskenduda eelkõige üürnikele. Võrreldes kogurahvastiku on tegemist suhteliselt väikese rühmaga, mis peaks probleemile lahenduste otsimist kergendama. Esitatud materjalist võib leida veel mitmeid huvipakkuvaid mustreid.

6 Muud elukohaga seotud teemad

6.1 Tegeliku ja registreeritud elukoha eluruumi kuuluvus

ETU 2020 elukohamooduli abil koguti teavet ka vastanute tegeliku ja registreeritud elukoha eluruumi kuuluvuse kohta. Selle eesmärk oli saada parem ettekujutus kontekstist, milles tegeliku ja registreeritud elukoha lahknevus tekib. Tulemust näitlikustab Tabe 13, milles on kolm veergu. Esimeses veerus on esitatud tegeliku elukoha omandikuuluvus kõigil uuringule vastanutel. Teine ja kolmas veerg on aga üksnes vastanute kohta, kelle ametlik elukoht rahvastikuregistris on vale. Teises veerus on ära toodud nende tegeliku elukoha eluruumi omanik ja kolmandas on näidatud registreeritud elukoha eluruumi omanik.

Võrreldes kahte tegeliku elukoha kohta käivat veergu (tabeli esimest ja teist veergu) on näha jaotuste suur erinevus jaotuses vastavalt sellele, kas registris olev elukohainfo on vale või mitte. Vale elukohainfoga vastanutest elab vaid veerand (24%) isikule endale kuuluvas eluruumis, samas kui kõigist vastanutest elab endale kuuluvas eluruumis üle poole (54,8%). Teisalt lahkneva elukohainfoga vastanutest elab kolmandik (32,5%) üürileandjale kuuluval pinnal, samas kui vastanutest elab üüripinnal vaid 9,3%. Keskmisest sagedamini kuulub lahkneva elukohainfoga inimeste tegelik eluase ka elukaaslasele või elukaaslase sugulastele.

Lahkneveva tegeliku ja registreeritud elukohaga inimeste registreeritud elukoha eluruumi omanike jaotus näeb välja teistmoodi. Peaaegu pooltel juhtudel (49,8%) kuulub registreeritud elukoht vastanu sugulastele, veerandil juhtudel vastanule endale (27%), samas kui muid variante esineb harvemini. On oluline märkida, et ka lahkneva elukohainfoga inimestest on rohkem kui neli viiendiku oma registreeritud elukohaga isiklikult või perekonna kaudu seotud. Seega peaks olema üldjuhul võimalik selliste inimestega registreeritud elukoha kaudu võrdlemisi lihtsalt nendega kontakti või nende kohta informatsiooni saada.

Tabel 13. Tegeliku elukoha ja registreeritud elukoha eluruumi kuuluvus, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Eluruumi omanik	Elukohainfo lahkneb		
	Kõik vastanud Tegelik elukoht	Tegelik elukoht	Registreeritud elukoht
Vastanu	54,8	24,0	27,0
Vastanu sugulased	18,8	12,1	49,8
Elukaaslane	12,0	18,4	3,7
Elukaaslase sugulased	2,4	5,6	5,0
Üürileandja	9,3	32,5	4,8
Muu	2,8	7,4	9,7

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2020, autori arvutused.

Tabel 14 toob ära lahkneva elukohainfoga inimeste tegeliku ja registreeritud elukoha eluruumi omanike kombineeritud jaotuse. Tabelis on reaprotsendid, mis näitavad sõltuvalt tegelikust elukohast seda, kuhu inimene on sisse registreeritud.

Tabel 14. Lahkneva registreeritud ja tegeliku elukohaga vastanute tegeliku ja registreeritud elukoha eluruumi omanikud, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Tegelik elukoht	Registreeritud elukoht					
	Vastanu	Vastanu	Elukaas-	Elukaas-	Üürile-	Muu

	sugulane	lane	lase sugulane	andjale	
Vastanu	45,9	35,6	4,3	3,3	9,1
Vastanu sugulane	26,8	55,3	3,2	3,2	7,0
Elukaaslane	36,6	36,6	9,5	7,0	7,8
Elukaaslase sugulane	17,0	53,7	1,3	15,6	7,3
Üürileandja	13,8	60,9	1,3	4,6	11,3
Muu	7,3	67,6	0,8	2,5	16,5

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2020, autori arvutused.

6.2 Kas ja millal viimati registreeritud elukohas elas

ETU 2020. aasta elukohamoodulis küsiti lahkneva elukohainfoga inimestelt, kas ja millal viimati inimene oma registreeritud elukohas elas. Tabel 15 esitab vastused sellele küsimusele. Näeme, et vaid 9,2%-l juhtudest pole lahkneva elukohainfoga vastanu kunagi oma registreeritud elukohal elanud, mis tähendab, et üle 90% on seda siiski teinud. Aastate lõikes jaotuvad vastused üsnagi ühtlaselt ega ole koondunud viimastesse aastatesse. Vähem kui 30% ebatäpse elukohainfoga vastanutest oli elanud oma registreeritud elukohas 2019. või 2020. aastal. Umbes 5% ebatäpse elukohainfoga inimestest on aga viimati oma registreeritud elukohas elanud kaks aastakümnet tagasi. Lisaks on ligi viiendik vale ametliku elukohaga inimestest viimati oma registreeritud elukohas elanud selle sajandi esimesel aastakümnel.

Eelnev kinnitab varasemates analüüsidest saadud tulemust, mille kohaselt on registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevus ei ole inimeste elus enamasti lühiajaline episood, vaid pigem mitmeid aastaid kestev olukord. Tabeli 15 andmete kohaselt on ETU 2020 vastajatel registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevus kestnud keskmiselt veidi üle kuue aasta. See langeb kokku Eesti pere- ja sündimusuuringu analüüsil saadud tulemustega: EPSU aastatel 2004–2005 kogutud andmetel oli vastajate keskmine elamiskestus registrijärgsest erinevas elukohas 6,3 aastat.¹⁰ Seega episoodide kestuse vaatenurgast pole elukoha registreerimine Eestis viimase 15 aasta jooksul täpsemaks muutunud.

Tabel 15. Kas ja millal viimati lahkneva registreeritud ja tegeliku elukohaga vastanu oma registreeritud elukohas elas, Eesti tööjõu-uuring 2020.

Aasta	%
Mitte kunagi	9,2
2020	13,5
2019	15,0
2018	9,2
2017	6,9
2016	4,4
2015	5,9
2014	2,6

¹⁰ Puur, A., Sakkeus, L. (2020). Elukoha registreerimise täpsust mõjutavad tegurid: Eesti pere- ja sündimusuuringu analüüs. RITA Mobiilne elu.

2013	2,8
2012	3,1
2011	1,9
2005–2010	12,9
2000–2004	4,3
<2000	5,7
Ei tea/ei soovi vastata	2,6

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2020, autori arvutused.

6.3 Teine elukoht ja seal viibimise aeg

ETU 2020. aasta elukohamoodulis koguti, nagu eespool mainitud, ka teise elukoha (eluaseme) olemasolu kohta. Tulemusi kajastab eraldi tabel 16. 15%-l vastanutest (siinkohal kõikidest, mitte üksnes lahkneva elukohainfoga vastanutest) on teine elukoht olemas, kusjuures pea 3%-l on teine elukoht välismaal ja 12%-l Eestimaal.¹¹ Võrreldes 2011. aasta rahvaloendusega, kus sama teavet koguti (mitte küll eristades välismaavarianti) on teise elukohaga 15–74-aastaste inimeste osakaal suurenenud 13,7%-lt 14,9%-ni.¹² Pidades silmas, et tööjõu-uuring valimuringuna pigem alahindab kui ülehindab rohkem kui ühe elukohaga inimeste osakaalu, siis on tegelik tõus ilmselt veel suurem. Toimunud ajaline muutus rõhutab, miks on vaja mitme elukohaga inimeste elukohaandmete täpsuse parandamist prioritseerida.

Tabel 16. Teise elukoha olemasolu.

Teine elukoht	%
Ei	85,0
Jah, Eestis	12,1
Jah, välismaal	2,8
Ei tea/ ei soovi vastata	0,1

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2020, autori arvutused.

Tasub mees pidada, et mitut elukohta omavate inimeste puhul pole tegu üksnes maakodu omavate inimestega või kuskilt kaugemalt pärit, aga töönädala sees Tallinnas või mujal keskuses elavate inimestega. Mitme elukohaga inimeste rühma kuuluvad ka näiteks tudengid. Näiteks rahvastikuregistri seaduse järgi on ühiselamus elavate inimeste ametlikuks elukohaks nende õpingute-eelne elukoht (enamasti vanematekodu); ühiselamut käsitletakse viibimiskohana. See ja muud erijuhud näitavad, et teise elukohaga inimesed on elukohainfo täpsustamise võimaluste ja viiside mõttes seesiselt heterogeenne rühm.

Lisaks küsiti elukohamoodulis mitu kuud inimene, kellel teine elukoht olemas, oma teises elukohas veedab. Näeme selgelt, et 1–3 kuud on kõige populaarsem variant, hõlmates koos pea 65% teise elukohaga inimestest. 4–6 kuud elavad teises elukohas üle 25% teise elukohaga inimestest. Kuue kuu vastusevariandi suur osakaal näitab, et kestuse hindamisel on osa vastajatest hinnanud teises elukohas elamise kestust ligikaudselt. 7–12 kuud veedavad teises elukohas vähesed.

¹¹ Lahkneva elukohainfoga inimestest on teine elukoht Eestis 20%-l ja välismaal 3%-l.

¹² Selle on siinkirjutaja palvel välja arvanud Anne Herm.

Tabel 17. Mitu kuud aastas teises elukohas elatakse.

Kuud	%
1	23,2
2	19,2
3	20,6
4	8,3
5	6,8
6	12,2
7	0,9
8	1,8
9	2,0
10	1,8
11	0,6
12	1,3
Ei tea/ei soovi vastata	1,4

Allikas: Eesti tööjõu-uuring 2020, autori arvutused.

Kokkuvõte

Käesolev aruanne käsitles registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevust ja selle põhjuseid. Töö aluseks olid Eesti tööjõu-uuringu 2020. aasta I ja III kvartali jooksul kogutud andmed. Lisaks tööjõu-uuringu tavapärasele küsimustele oli sel ajavahemikul uuringule lisatud RITA Mobiilne Elu programmi raames välja töötatud elukohamoodul.

Analüüsi peamised tulemused on järgmised:

1. Esimene uurimisküsimus puudutas rahvastikuregistri elukohainfo ebatäpsuse määra ja selle muutust ajas võrreldes 2015. aasta tööjõu-uuringuga. 2020. aastal oli tööjõu-uuringu (kaalutud) andmestikus registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevusmäär 15–74-aastaste seas 15,8%, samas kui 2015. aastal oli see 12%. Seega on käesoleva analüüsi oluline tulemus, et registreeritud elukoha ebatäpsuse probleem ei ole viimaste aastate jooksul paranenud, vaid pigem muutunud suuremaks. Pidades silmas ka seda, et 2021. aasta rahva- ja eluruumide loendus määratleb inimeste elukoha registripõhiselt on see halb uudis.

2. Teine uurimisküsimus puudutas elukohainfo ebatäpsust mõjutanud tegureid, mille mõju hinnati mudelarvutusega sarnaselt 2004.–2005. aasta Eesti pere- ja sündimusuuringu ning 2015. aasta tööjõu-uuringu andmestike analüüsidega. Siinne töö võttis tähelepanu alla eelkõige võrdluse 2015. aasta tööjõu-uuringuga. Analüüs näitas, et suuri muutusi elukohainfo täpsust mõjutavates tegurites toimunud ei ole. Väiksematest muutustest väärib märkimist haridusgradiendi muutumine. Erinevalt varasemast ilmnes mudelarvutuses 2020. aastal elukohainfo keskmisest madalamat täpsus kõrgharitudel võrreldes kesk- ja põhiharidusega vastanutega. Samuti kinnitas analüüs, et ETU 2020. aasta lisamoodulis kogutud teave teise elukoha (eluaseme) olemasolu ning tegeliku elukoha eluruumi omandikuuluvuse kohta, on väga oluline elukoha lahknevuse riskitegur. Mudelarvutusse kaasatud 15 faktorit (tunnust) seletavad ära 28% elukohainfo ebatäpsusest. Seejuures on pool seletusvõimest seotud tegeliku elukoha eluruumi omandikuuluvusega.

3. Kolmas uurimisküsimus puudutas ebatäpse elukohainfoga inimeste endi poolt antud põhjendusi selle kohta, miks nende registreeritud ja tegelik elukoht lahkneb. Ka selle uurimisküsimuse puhul oli teatud mõõndustega võimalik võrdlus 2015. aasta uuringuga. Analüüs näitas, et ebatäpse elukohaga inimeste põhjendustes ei anna tooni otsene hoolimatus (elukoha registreerimise mittevajalikuks pidamine) ega ka tegeliku elukoha ajutiseks pidamine. Nimetatud kahte põhjust märkivate inimeste osakaal piirdus 2020. aastal kolmandikuga. Toiminud on suur muutus võrreldes 2015. aastaga, mil neid kahte mugavusega seotud põhjust märkis tervelt kolmveerand lahkneva elukohainfoga vastanutest. 2020. aastal on kõige olulisema põhjusena kõige sagedamini (26,6% lahkneva elukohainfoga vastanutest%) esile toodud rohkem kui ühe elukoha omamist. 2015. aasta tööjõu-uuringus mitme elukoha olemasolu eraldi vastusevariandina polnud. See asjaolu avatuks jätab võimaluse, et tulemustes kajastuv mugavuspõhjuste osatähtsuse hüppeline vähenemine 2020. ja 2015. aasta võrdluses on valdavas osas tingitud mõõteinstrumendi täiustamisest. Sellist tõlgendust toetab tõsiasi, et ebatäpse elukohainfo põhjusena konkreetsetele elukoha registreerimist takistatavatele teguritele, teenuste või soodustuste saamisele või soovile toetada mõnda omavalitsust viitavate inimeste osakaal (18,7%) ei ole võrreldes 2015. aastaga

märkimisväärselt muutunud. Igal juhul tõi motiivide analüüs varasemast selgemini sihtrühmana fookusse mitut elukohta omavad inimesed.

4. Neljas uurimisküsimus puudutas muid elukohaandmete täpsuse aspekte, mille kohta 2020. aasta tööjõu-uuringu elukohamooduliga teavet koguti. Võrreldes täpse ja ebatäpse elukohainfoga inimeste (tegeliku) elukoha eluaseme omandikuuluvust ilmnemise selged erinevused. Kolmandikul (32,5%) ebatäpse elukohainfoga vastanutest oli eluruumi omanikuks üürileandja, 60%-l oli tegeliku elukoha omanikuks kas inimene ise (veerand kõigist lahkneva infoga juhtudest), tema sugulane, elukaaslane või elukaaslase sugulane. See proportsioon annab põhjust oletada, et inimeste poolt esile toodud elukoha registreerimistakistuste olemasolu (seda mainis vaid 4,8% lahkneva elukohainfo vastanutest) võib olla tegelikkusega võrreldes alahinnatud. Analüüsist selgus ka see, et enamikul ebatäpse elukohainfoga vastanutest on oma registreeritud elukohaga küllaltki tihe seos —neljal viiendikul on registreeritud elukoha omanikeks vastaja sugulased, elukaaslane või vastaja ise. See tähendab, et neil juhtudel peaks olema võimalik registreeritud aadressi kaudu inimesega ühendust saada. ETU 2020. aasta elukohamooduli analüüs kinnitas, et Eestis pole registreeritud ja tegeliku elukoha lahknevus inimeste elus lühiajaline. Lahknevusepisoodide keskmine pikkus on ETU 2020 andmetel kuus aastat, see pole viimase 15 aasta jooksul lühenenud. Saime teada ka seda, et ligi 15%-l tööjõu-uuringu käigus 15–74-aastastest isikutest on olemas rohkem kui üks elukoht, tüüpiliselt veedetakse seal 1–3 kuud aastas. Võrreldes 2011. aasta rahvaloendusega, on teise elukoha omamine muutunud veidi sagedasemaks.

Saamaks teada, kuidas elukoha registreerimine Eestis tulevikus muutub ja mõõtmaks selle parendamisele suunatud tegevust mõju, soovime Statistikaametil aruande lisas olev ankeedimoodul 3–5 aasta pärast uuesti Eesti tööjõu-uuringusse lülitada ja andmekogumist analüüsi korrata.

LISA

ETU 2020. aasta elukoha ja rände moodul: I ja III kvartal

Küsimuse kood	Küsimus	Loendi elemendi kood	Loendi elemendid
OSA V	ELUKOHT JA RÄNNE		
VX1	2020. aasta tööjõu-uuringusse on lisatud mõned küsimused ka inimeste tegeliku ja registreeritud elukoha erinevuse kohta. Teie vastuseid neile küsimustele ei edastata elukoha registreerimisega tegelevatele ametiasutustele. Neid analüüsitakse üksnes anonüümsel kujul. NB! Tegeliku püsielukoha all mõistame seda elukohta, kus Te veedate enamiku oma töö- või õpingutevälisest ajast aastas.		
V01	Kas Teie praegune tegelik püsielukoht kattub (rahvastikuregistris) registreeritud elukohaga? Ei tea/keeldub keelatud	1	Jah
		2	Ei
V02	Miks Teie tegelik ja registreeritud elukoht erinevad? NB! Kui erinevusel on mitu põhjust, siis palun nimetage need kõik. KAART V02 <i>[Selgitus: küsimuses V02 lubame märkida mitu vastusevarianti]</i>	1	See on põhjustatud mõnest takistavast tegurist (nt üürileandja pole nõus, tegemist pole eluruumiga vms)
		2	See on seotud mõne teenuse või soodustusega (nt lapse kooli- või lasteaiakoht, maamaks, ühistransport vms)
		3	Soovin toetada mõnda muud omavalitsust (olen sealt pärit, oman seal kinnisvara vms)
		4	Pean praegust elukohta ajutiseks
		5	Kasutan mitut eluaset, sisse registreerida saan vaid ühte
		6	Ei pea elukoha registreerimist üldse vajalikuks
		7	Muu põhjus
V02m	Täpsustage.		
V03	[KÜSITAKSE NEILT, KES MÄRKISID KÜSIMUSES V02 ROHKEM KUI ÜHE VASTUSEVARIANDI] Milline nimetatud erinevatest põhjustest on teie jaoks kõige olulisem?	Kõige olulisem põhjus (1..7) 95 Pean erinevaid põhjusi võrdselt oluliseks
V04	[KÜSITAKSE NEILT, KES NIMETASID KÜSIMUSES V02 TAKISTAVAID TEGUREID (V02=1)] Nimetasite tegeliku ja registreeritud elukoha lahknevuse põhjusena takistavaid tegureid. Millised need takistused Teie puhul on? Kui takistusi on mitu, siis palun nimetage need kõik. KAART V04 <i>[Selgitus: küsimuses V04 lubame märkida mitu vastusevarianti]</i>	1	Eluruumi omanik ei luba elukohta registreerida
		2	Elukohana kasutatav ruum pole eluruum
		3	Muu põhjus
V04m	Täpsustage.		
V05	[KÜSITAKSE NEILT, KES NIMETASID KÜSIMUSES V02	1	Lasteaiakoha saamine

	TEENUSI VÕI SOODUSTUSI (V02=2]) Nimetasite tegeliku ja registreeritud elukoha lahknevuse põhjusena soovi kasutada elukohaga seotud teenusi või soodustusi. Millised need teenused või soodustused Teie puhul on? Kui neid on mitu, siis palun nimetage need kõik. KAART V05 [Selgitus: küsimuses V05 lubame märkida mitu vastusevarianti]		
		2	Lapse sobivamasse kooli panek
		3	Maamaksu soodustus
		4	Tasuta ühistranspordi kasutamine
		5	Praami või muu transpordisoodustus
		6	Oma perearsti juures käimine
		7	Elukoha registreerimise kampaania soodustus
		8	Muu teenus või soodustus
V05m	Täpsustage		
V06	[KÜSITAKSE NEILT, KES PIDASID KÜSIMUSES V02 OMA PRAEGUST ELUKOHTA AJUTISEKS (V02=4)] Nimetasite tegeliku ja registreeritud elukoha lahknevuse põhjusena praeguse elukoha ajutisust. Millest on Teie praeguse elukoha ajutisus peamiselt tingitud? KAART V06	1	Elukoht on vaid õpingute ajaks
		2	Elukoht on vaid töötamise ajaks
		3	Elukoht on lähedase hooldamise ajaks
		4	Saan seda eluaset kasutada vaid teatud ajani.
		5	Loodan peatselt saada parema või päris oma eluaseme
		6	Loodan kolida teise asulasse või piirkonda
		7	Muu põhjus
V06m	Täpsustage.		
V07	[KÜSITAKSE KÕIGILT],Kellele kuulub eluase, mis on praegu Teie tegelikuks püsielukohaks? KAART V07	1	Mulle (ainu- või kaasomandis)
		2	Minu vanematele
		3	Minu lastele või muudele sugulastele
		4	Abikaasale/elukaaslasele
		5	Abikaasa/elukaaslase vanematele
		6	Abikaasa/elukaaslase lastele või muudele sugulastele
		7	Sõpradele, tuttavatele
		8	Üürileandjale (era- või juriidiline isik)
		9	Õppeasutusele
		10	Muu
V07m	Täpsustage.		

V08	[KÜSITAKSE NEILT, KELLE TEGELIK PÜSIELUKOHT EI LANGE REGISTREERITUD ELUKOHAGA KOKKU (V01=2)] Teie tegelik püsielukoht ja registreeritud elukoht ei kattu. Kellele kuulub eluase, mis on Teie registreeritud elukohaks? KAART V08	1	Mulle (ainu- või kaasomandis)
		2	Minu vanematele
		3	Minu lastele või muudele sugulastele
		4	Abikaasale/elukaaslasele
		5	Abikaasa/elukaaslase vanematele
		6	Abikaasa/elukaaslase lastele või muudele sugulastele
		7	Sõpradele, tuttavatele
		8	Üürileandjale (era- või juriidiline isik)
		9	Õppeasutusele
		10	Muu
V08m	Täpsustage.		
V09	[KÜSITAKSE NEILT, KELLE TEGELIK PÜSIELUKOHT EI LANGE REGISTREERITUD ELUKOHAGA KOKKU (V02=2)] Mis aastal Te viimati oma registreeritud elukohas elasite?	Aasta, millal viimati elas registreeritud elukohas 9995 Pole seal kunagi elanud
V10	KÜSITAKSE KÕIGILT] Kas Te elate osa nädalast või aastast lisaks oma püsielukohale ka mõnes teises elukohas Eestis või välismaal?	1	Jah, Eestis
		2	Jah, välismaal
		3	Ei
V11	[KÜSITAKSE NEILT, KES ELAVAD OSA AASTAST VÄLJASPOOL OMA PÜSIELUKOHTA (V10=1)] Mitu kuud (kalendri)aastast Te viibite oma teises elukohas? NB! Arvestage seal ka mitte järjestikku viibitud päevi. Kui viibite seal enamiku nädalavahetustest, siis on teises elukohas viibimise kestuseks üle kolme kuu. KAART V11	Kuude arv